

ONA TILI DARSLARIDA BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINI AXLOQIY TARBIYALASH

Berdiyorova Orzigul Qirjigit qizi,

Boymanov Jasur Isroil o‘g‘li

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetining O‘zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti pedagogika fakulteti “Pedagogika nazariyasi va tarixi” yo‘nalishi 1 – bosqich magistranti

Annotatsiya. Yangi jamiyat qurishda ta’lim-tarbiya, hozirgi vaqtda esa axloqiy tarbiya mamlakatimizning ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy-g‘oyaviy, ma’naviy-madaniy hayotida, ayniqsa, yosh avlodni barkamol inson qilib yetishtirishda muhim jihatlardan biri hisoblanadi. Shuning uchun ushbu mavzu hozirgi kunda dolzarb muammodir.

Kalit so‘zlar: odob-axloq, ma’naviyat, barkamol inson, xulq-atvor.

O‘zib kelayotgan yosh navqiron avlodning har tomonlama barkamol shaxs bo‘lib, jamiyatga kirib kelishini ta’minlash jamiyat oldidagi eng ulug‘maqsadlardandir. O‘zbekiston Respublikasi prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 20.04.2017 yil 2909 “Oliy ta’lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari” to‘g‘risidagi qarori e‘lon qilindi. Ushbu farmonda Oliy ta’lim tizimida o‘z yo‘nalishlari bo‘yicha dunyoning etakchi ilmiy-ta’lim muassasalari bilan yaqin hamkorlik aloqalari o‘rnatish, o‘quv jarayoniga ilg‘or xorijiy tajribalarini joriy etish, ayniqsa, istiqbolli pedagog va ilmiy kadrlarni xorijning etakchi ilmiy-ta’lim muassasalarida stajirovkadan o‘tkazish va malakasini oshirish borasidagi ishlar etarli darajada olib borilmayapti. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev “Bukilmas iroda va jasorat namunasini amalda namoyon etib, o‘z hayotini aziz Vatanimizning har tomonlama ravnaq topishi, bugungi tinch va osoyishta kunlar uchun jonini fido qilgan ajdodlarning muqaddas xotirasini yod etib, ezgu ishlarini davom ettirish, safimizda yurgan keksalarni e‘zozlash —

odamiylikning eng oliy mezoni va bizga tinchlik, omonlik kerak, deb yashaydigan bag‘rikeng va oliyjanob xalqimizga xos azaliy qadriyatdir”, - deb xalqimizning necha asrlardan buyon yagona orzu – ona –Vatan sog‘inchi bilan yashaganini juda to‘g‘ri ta’kidlaydilar.“Agar mendan sizni nima qiynaydi?” deb so‘rasangiz, farzandlarimizning ta’lim va tarbiyasi deb javob beraman."Bizni hamisha o‘ylantirib keladigan yana bir muhim masala – bu yoshlarimizning odob-axloqi, yurish-turishi, bir so‘z bilan aytganda, dunyoqarashi bilan bog‘liq. Bugun zamon shiddat bilan o‘zgaryapti. Bu o‘zgarishlarni hammadan ham ko‘proq his etadigan kim – yoshlar. Mayli, yoshlar o‘z davrining talablari bilan uyg‘un bo‘lsin. Lekin ayni paytda o‘zligini ham unutmasin. Biz kimmiz, qanday ulug‘ zotlarning avlodimiz, degan da’vat ularning qalbida doimo aks-sado berib, o‘zligiga sodiq qolishga undab tursin. Bunga nimaning hisobidan erishamiz? Tarbiya, tarbiya va faqat tarbiya hisobidan", deya ta’kidlaydi muhtaram yurtboshimiz.[2.]

Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida olib borilayotgan ona tili va o‘qish savotxonligi darslari orqali boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini nafosat va axloqiy tarbiyalash masalasiga ajdodlarimiz ham befarq qarashmagan, ya’ni yosh avlodni nafosat va axloqan tarbiyalash qadimiy bo‘lib, uning zaminida jamiyat, el-yurt, mahalla, oila va ota- ona turgan. Umumiy o‘rta ta’lim tizimida innovasion pedagogik texnologiyalardan foydalanish asosida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini ma’naviy-axloqiy tarbiyalashning nazariy asoslari ochib berildi, innovasion pedagogik texnologiyalardan foydalanish asosida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini axloqiy tarbiyalashning pedagogik mohiyati yoritildi, innovasion pedagogik texnologiyalardan foydalanish asosida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini ma’naviy-axloqiy tarbiyalanganlik mezonlari ishlab chiqildi.Qadim zamonlardan buyon xalqning o‘z Vataniga muhabbati qo‘shiqlarda, ertaklarda va sharq mutafakkirlarimizning nodir asarlarida tarannum etib kelinadi. Vatanga muhabbat tuyg‘usi insonlarni har doim mehnat qahramonligiga, xalqning baxt- saodati uchun kurashga undaydi. Vatanparvarlik – tug‘ma tuyg‘u emas. Shuning uchun ham boshlang‘ich sinflarda bu tuyg‘uni tarbiyalashga muhim o‘rin berilgan. Vatan

haqidagi boshlang'ich bilimlar bolalarda ularning hayotiy tajribalari zaminida, tevarak- atrofdagi hayot to'g'risidagi muayyan tasavvurlari asosida hosil bo'ladi. Vatan - har bir kishida o'z uyiga, tug'ilib o'sgan yurtiga, eng yaqin kishilari ota- ona, aka- uka, opa- singillariga bo'lgan munosabatida aks etadi. Bolani vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning individual shakllari asosan oilada amalga oshiriladi. U yoki bu masalada hal qiluvchi rolni oila o'ynaydi. Shuning uchun o'qituvchi o'quvchilarning oilalari bilan yaqin hamkorlikni yo'lga qo'yishi, ota-onalarni bolalarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash jarayoniga jalb qilishi kerak. Shunday qilib, ta'lim muassasasida vatanparvarlik ishining muvaffaqiyati o'qituvchilarning axloqiypsixologik xarakteriga, ularning psixologik, pedagogik va kasbiy tayyorgarligiga, o'z vazifalariga munosabatiga, shuningdek, o'quvchilarning ota-onalari bilan samarali hamkorlik qilish qobiliyatiga bog'liq.

Yurtga balo kelganida unga qarshi bir yoqadan bosh chiqarib harakat qilish kerakligini tushuntirish maqsadida Sa'dulla Quronovning "Chumolining jasorati" nomli hikoyasini keltirishimiz mumkin: Qadim zamonda turli-tuman gul va maysalarga burkangan keng o'tloq bo'lgan ekan. U yerda qo'y-qo'zilar, kakliklar, tipratikanlar, toshbaqalar bilan birga turli hasharotlar ham ahil-inoq yashar ekan. Bir yili yoz juda issiq kelibdi. Yomg'ir deyarli yog'mabdi. Jazirama quyosh tig'ida o'simliklar qurib, qovjirab qolibdi. Shunday kunlarning birida yaylovga o't ketibdi. Kutilmagan yong'in jonzotlarni vahimaga solibdi. Hamma tumtaraqay qocha boshlabdi. Birgina chumoli qochmabdi. U o'tloq yaqinidagi buloqdan mitti og'izchasida suv keltirib, olovga purkay boshlabdi. Bu holni ko'rgan boshqa jonzotlar shunday deyishibdi: – Ey chumoli, esingni yedingmi?! Sen olib kelayotgan suv zarrasi bilan olov o'chib qolarmidi? Qo'y bu ishingni, joningni asra! Shunda chumoli yumushidan to'xtamay javob beribdi: – To'g'ri aytasiz, bir zarra suv yong'inni o'chirmaydi. Lekin men urinib ko'rmoqchiman. Chunki bu o'tloq – mening vatanim. Uni asrash uchun menda zarradek imkoniyat bo'lsa, shu imkoniyatdan foydalanaman. Chumolining bu gapini o'tloq ahliga qattiq ta'sir qilibdi. Har tarafga chopayotgan jonzotlar birdan to'xtab, chumolining ortidan ergashishibdi.

Asalari chelakchasida, kaklik tumshug‘ida, qo‘y-qo‘zilar og‘zida suv keltirib, olovni o‘chirishga shoshilishibdi. Xullas, barcha jonzotlar bir yoqadan bosh chiqarib, olovga suv sepishganida xuddi osmondan yomg‘ir yog‘gandek bo‘libdi. Shu tariqa yong‘in o‘chirilibdi.[1]

Hikoya axloqiy va axloqiy tarbiyaning asosiy usullaridan biri bo‘lib, jamiyatda qabul qilingan xatti-harakatlar normalari haqida talabalarning g‘oyalari va tushunchalarini to‘plashni o‘z ichiga oladi. Qolaversa, bu usul maktab o‘quvchilarining tajribalariga asoslanadi, ular orqali o‘quvchilar yaxshi va yomonni, adolatli va nohaqni ajrata boshlaydi. Badiiy asarlarni o‘rganishda hikoya qilish va tushuntirish usullarini amalga oshirish mumkin. Bu hikoyadan xulosa qilib aytishimiz mumkinki, agarda yurtga balo kelsa barchamiz bir yoqadan bosh chiqarmo‘g‘imiz, kurashmo‘g‘iz darkor.

Xulosa qilib aytganda ona tili va o‘qish savodxonligi kitobidagi har bir mavzudan bolalarga kerakli bo‘lgan tarbiyani berish mumkin. O‘quvchilar ona tili va o‘qish savodxonligi kitobidagi ertak, she‘r, topishmoq, hikoyalarni o‘qib o‘zi mustaqil fikrlashga harakat qiladi. Kitopdagi har bir matn o‘quvchini qiziqтира oladi, o‘zi mustaqil fikrlab matnlarni tahlil qilishga, tarbiyasi oshib borishiga undaydi.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. 2-sinf "Ona tili va o‘qish savodxonligi" 1-qism darslik. Toshkent 2021-y.
2. <https://lex.uz> T.: 2017-yil 4-aprel, PQ-2865-son
3. O‘zbekiston Respublikasining Kadrlar tayyorlash milliy dasturi "Barkamol avlod — O‘zbrkiston taraqqiyotining poydevori" — T.: Sharq 1997-y.
4. Tursunova.O "Oilada bola tarbiyasi" Toshkent 1995-y
5. www.google.uz